

Сычова С.А. (Мінск, Беларусь)

Казкі Максіма Танка як фактар фарміравання асобы дзіцяці

Агульнавядома, што выключнае значэнне ў фарміраванні нацыянальнага вобраза свету займаюць казкі. Менавіта яны ўплываюць на атаясамліванне чалавека з той ці іншай этна-нацыянальнай фармацыяй. Гэтаму садзейнічаюць як народныя, так і літаратурныя казкі, якія часта не падзяляюцца чытачамі на разнавіднасці.

У гэтай сувязі неабходна нагадаць пра асаблівае месца дзіцячай літаратуры ў працэсе фарміравання чалавечай асобы. Даследчыкі вылучаюць некалькі этапаў знаёмства з кнігай: чытанне і аднаўленне тэксту, чытанне і аналіз, чытанне і стварэнне арыгінальнага тэксту. Усе віды чытання садзейнічаюць развіццю творчага мыслення і фарміраванню моўнай культуры. Письменнікі звяртаюцца да народных казак як да ўзору твораў для дзяцей.

Большасць дзіцячых твораў Максіма Танка напісаны ў форме казак. Сярод іх можна вылучыць і апрацоўкі вядомых народных сюжэтаў, і ўласна аўтарскія казкі. Яны адрасаваны дзецям розных узростаў, што дазваляе выкарыстоўваць розныя этапы знаёмства з кнігай.

Творца ў вершаванай форме пераказаў сюжэты народных казак “Журавель і чапля”, “Конь і Леў”, “Галінка і верабей”, якія не толькі лёгка чытаюцца і запамінаюцца, але і вучаць юных чытачоў. Аўтар выбраў такія народныя казкі, якія дапамагаюць засвоіць асноўныя маральныя ісціны, акцэнтуючы ўвагу на самым галоўным. Так, казка “Журавель і чапля” вучыць паважліва ставіцца да таго, хто знаходзіцца побач, не абражаць яго, а таксама спачатку думаць, а потым казаць. Засваенню гэтай думкі садзейнічаюць апошнія радкі твора. “І так ходзяць яны ў сваты / Цэлы свой птушыны век, / І стаяць іх водаль хаты / Па канцах балот і рэк” [1, с. 53].

У творы “Конь і Леў” гучыць думка пра неабходнасць быць удзячным за працу, адданаць, а таксама пра перавагу розуму над сілай; “Галінка і верабей” раскрывае залежнасць адзін ад аднаго ў гэтым свеце. Апошнюю казку нават можна назваць казкай-маніпуляцыяй, у якой паказваецца, што неабходна зрабіць дзеля дасягнення сваёй мэты.

Аднаўляючы гісторыю ўзнікнення кветкі Іван-ды-Мар’я ў аднайменнай казцы, аўтар звяртае ўвагу на патрэбу вольнага жыцця, на тое, што лепей загінуць, чым жыць рабом.

Максім Танк у апрацоўках народных казак звярнуўся да важных чалавечых якасцей. Такія творы, як “Журавель і чапля”, “Конь і Леў”, “Галінка і верабей”, вымагаюць чытання і засваення тэксту, казка “Іван-ды-Мар’я” патрабуе аналізу.

У казцы “Заячы дом” сюжэт зменены адпаведна пастаўленай выхаваўчай задачы. Традыцыйна заяка будзе хатку і яго або выганяюць з яе, або падманам забіраюць, затым з’яўляецца Певень, які і ўсталёўвае справядлівасць. Аднак у гэтым варыянце паказваецца, што заяка не якасна выканаў сваю працу і пакутуе ад сцюжы. Аўтар такім чынам папярэджвае пра тое, да чаго можа прывесці не якасна зробленая праца. Знаёмства з дадзеным творам вымагае не толькі чытання і пераказу, але дае магчымасць параўнаць народную і літаратурную казкі, самім прыдумаць развіццё падзей.

Цікавую трактоўку атрымала тэма адданага служэння мастацтва простаму народу ў “Легендзе пра Музыку” і “Казцы пра Музыку”. У першым творы Бог і Чорт вырашаюць, да каго з іх патрапіць музыкант Купік. Аднак ён выбраў пайсці “на бацькаўшчыну гараваць” [1, с. 79], а не забавляць усіх сваімі спевамі. У “Казцы пра Музыку” паказваецца, што саграўднае мастацтва павінна служыць народу, жалейка можа граць толькі ў руках чыстых і шчырых людзей. І калі Музыка адмаўляецца граць цару, то яго выкрадаюць жалейку. Такім чынам сцвярджаецца ідэя мастака-прарока, якая вырашаецца адпаведна дзіцячаму светаўспрымання. Аналагічная праблема ўзнімалася ў паэме Янкі Купалы “Курган”, аднак лёс песняра быў трагічным, што адпавядала творчай задуме аўтара.

Шмат увагі Максім Танк надаваў маральнаму выхаванню дзяцей, фарміраванню іх характару. У “Казцы пра Мядзведзя” праз вобразы жывёл асуджаецца лянота хітрасць, адначасова займальна тлумачыцца, чаму вавёрачка хавае свае прыпасы, мядзведзь выступае на кірмашах, пашырае кругагляд дзяцей, знаёміць з насельнікамі лесу.

У вершах-казках “Мухамор”, “Жук і Слімак”, “Чарапаха і Кабан” выкрываюцца заганы ў паводзінах герояў, на іх прыкладзе аўтар вучыць, як не трэба сябе паводзіць, і да чаго могуць прывесці такія адносіны да іншых. Так, пакараны Мухамор, які застаўся адзін, Кабана правучыла Чарапаха, Жук не выканаў абяцанне. Юныя чытачы павінны прачытаць і засвоіць вывад.

Асаблівае месца займае верш-прытча “Хлеб”, у якім паэт паказаў значэнне хлеба ў жыцці чалавека, неабходнасць рэальна ацэньваць свае сілы, выпраўляць свае памылкі. “О, як ён рад быў зноў, калі / Сваю пабачыў страту! / І хлеба нізкі, да зямлі, / Аддаў паклон, як брату” [1, с. 81].

У шэрагу такіх казак, як “Вавёрка і Дзяцел”, “Чаму птушкі лётаюць”, “Чаму ў нас раней усходзіць сонца”, “Як збіраюць кветкі”, “Як вясна прыйшла”, звесткі пра з’явы навакольнага свету падаюцца казачна, іх тлумачэнне лёгка запамінаецца, дазваляе развіваць творчае ўяўленне дзяцей.

“Быліна пра касмічнае падарожжа Мураша Бадзіні” напісана з нагоды асваення чалавекам космасу. Гэты твор мае не толькі пазнавальнае, але і выхаваўчае значэнне. З аднаго боку, чытач вучыцца цікавіцца навакольным светам і не баяцца яго спасцігаць, з другога – дасягаць пастаўленай мэты. На сённяшні дзень твор не страціў сваёй актуальнасці, нягледзячы на высокую інфармаванасць дзяцей, бо паказвае, што сваёй мары можна дасягнуць, пераадолець перашкоды, пакрокава ісці да яе. Таксама апяваецца любоў да Радзімы, вернасць роднаму краю, сціпласць чалавека. Прачытанне і пераказ, аналіз падзей і герояў можна прадоўжыць апісаннем касмічных прыгод Мураша, апавяданнем пра далейшы шлях героя, аднавіць веды пра космас.

Такім чынам, можна сцвярджаць, што дзіцячыя творы Максіма Танка садзейнічаюць станаўленню асобы дзіцяці. Па-першае, высокамастацкі ўзровень падачы матэрыялу пашырае слоўнікавы запас юных чытачоў, па-другое, чытанне і аднаўленне тэкстаў садзейнічаюць развіццю маўлення, па-трэцяе, чытанне і творчае аднаўленне тэкстаў развіваюць творчае мысленне.

Літаратура

1. Танк, М. Блікі сонца : вершы, казкі / М. Танк – Мінск : Юнацтва, 1997. – 128 с.